

4. Соціальна робота – це жіноча професія. Фах соціального працівника не має гендерних обмежень. У цій сфері успішно реалізуються як жінки, так і чоловіки. Гендерна різноманітність сприяє ефективнішій роботі з клієнтами.

5. Соціальні працівники діють лише в кризових ситуаціях. Насправді соціальна робота включає профілактику, довгостроковий супровід, соціальну адаптацію та підтримку у щоденних питаннях – від працевлаштування до покращення умов життя [3].

В умовах реформування соціальної сфери в Україні, зокрема, в рамках децентралізації та впровадження міжнародних стандартів, соціальні працівники потребують не лише кращої підготовки, а й суспільного визнання як важливих агентів змін. Світовий досвід свідчить про розширення функцій соціального працівника – від кризового втручання до стратегічного планування соціальної політики. Україна також має адаптувати це бачення до свого суспільного контексту. Зміна суспільних цінностей також потребує перегляду моделей взаємодії «соціальний працівник – клієнт», де все більше значення має партнерство, емпатія та підтримка гідності особистості, а не просто надання допомоги.

Таким чином, окреслена тема є надзвичайно актуальною в контексті як внутрішніх викликів, так і глобальних тенденцій розвитку соціальної роботи, і вимагає теоретичного переосмислення та практичного впровадження нових підходів до розуміння ролі соціального працівника в українському суспільстві.

Список використаних джерел

1. Крещук К.Ю. Професійні стереотипи та їх вплив на успішність діяльності рятувальників: монографія / Крещук К. Ю., Перелигіна Л. А., Боснюк В. Ф., Михлюк Е. І., Швалб А. Ю. Х.: ФОП Бровін О.В., 2023. 204 с.
2. Міфи про соціальну роботу. 2023. [Електронний ресурс]. URL: <https://nssu.gov.ua/news/mify-pro-sotsialnu-robotu>
3. Попович Ю., Турчин-Кукаріна І. Професійні стереотипи у діяльності соціального працівника. *Соціальна робота: виклики сьогодення : збірник наукових праць за матеріалами XI Міжнародної науково-практичної конференції (24-25 листопада 2022 р.)*. Тернопіль: ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2022. С. 105–109.

Галина Лещук

*доцент кафедри соціальної роботи
та менеджменту соціокультурної діяльності
Тернопільського національного педагогічного університету
імені Володимира Гнатюка
м. Тернопіль*

Ігор Гринчишин,
*магістрант I курсу ОПП «Соціальна педагогіка»,
Тернопільського національного педагогічного
університету імені В. Гнатюка,
м. Тернопіль*

РИЗИКИ СОЦІАЛЬНОГО ВИКЛЮЧЕННЯ НЕПОВНОЛІТНІХ: ПРОФІЛАКТИЧНА РОБОТА ЧЕРЕЗ СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНУ ПІДТРИМКУ

У статті проаналізовано проблему соціального виключення неповнолітніх. Окреслені основні прояви соціального виключення дітей. Зазначені основні категорії неповнолітніх, які перебувають у ситуації найбільшого ризику соціального виключення.

Ключові слова: *неповнолітні, соціальне виключення, профілактика соціального виключення, ризики соціального виключення, соціально-педагогічна підтримка.*

У сучасному українському суспільстві діти є однією з найбільш вразливих соціальних груп, що особливо потребують уваги та підтримки. Соціальні трансформації, війна, міграційні процеси, зростання економічної нестабільності, послаблення сімейних зв'язків та цифрова ізоляція суттєво впливають на рівень залученості молоді до соціального життя. Внаслідок цього зростають ризики соціального виключення неповнолітніх – явища, яке характеризується втратою зв'язку з важливими суспільними інституціями: родиною, школою, однолітками, громадою.

До вивчення передумов, причин, наслідків соціального виключення неповнолітніх звертаються чимало науковців, зокрема: О. Васильєв, В. Заяць, Ю. Клименко, Ю. Когатько, С. Полякова, А. Реут та інші.

Соціальне виключення дітей може мати різні прояви: емоційна ізоляція, девіантна поведінка, втрата мотивації до навчання, втягнення у небезпечні групи, погіршення психоемоційного стану тощо. Така ситуація не лише шкодить особистісному розвитку дитини, але й зумовлює серйозні

соціальні наслідки в довгостроковій перспективі. Особливої уваги в контексті вищесказаного потребують діти в підлітковому віці, коли загострюються прояви соціальної ізоляції, приниження і виключення дітей з референтної групи, поглиблюються міжособистісні конфлікти і прояви неприйняття серед однолітків, небажання розуміти власні емоції та емоції інших людей [1].

У цьому контексті соціально-педагогічна підтримка виступає ключовим інструментом профілактики соціального виключення. Завдяки комплексному підходу, який поєднує педагогічну діяльність, психологічну допомогу та соціальне посередництво, можна вчасно ідентифікувати ризики, створити безпечне середовище для підлітків, підвищити рівень їхньої залученості та соціальної адаптації.

Особливої актуальності ця тема набуває в умовах воєнного стану в Україні, коли діти переживають втрату домівки, близьких, зміну соціального оточення. У таких умовах соціально-педагогічна підтримка є не лише важливою складовою виховання, а й засобом психологічної реабілітації, інтеграції та зміцнення внутрішніх ресурсів молоді.

В. Заяць зазначає, що найбільші ризики соціального виключення спостерігаються щодо дітей з інвалідністю, ВІЛ-інфікованих та хворих на СНІД, дітей, які перебувають на державному утриманні (діти-сироти та діти, позбавлені батьківського піклування), дітей трудових мігрантів, дітей вулиці, дітей із неповних та неблагополучних сімей, дітей ромів, дітей, постраждалих від військових конфліктів [3]. Уже в 2014 році понад пів мільйона дітей з тих, які проживали в Донецькій та Луганській областях, зазнали впливу воєнних дій. Із них близько 250 тисяч були змушені залишити свої домівки, опинившись у ситуації реальної загрози соціального виключення. Це виключення проявляється у недостатньому чи відсутньому доступі до основних ресурсів, прав, послуг, соціальної взаємодії та можливостей, які є звичними для більшості населення.

Основними чинниками, що підвищують ризик соціального виключення серед дітей внутрішньо переміщених осіб (ВПО), є: низький рівень матеріального забезпечення родин, відсутність власного житла або належних умов проживання, надмірне навантаження на соціальні служби, освітні та медичні заклади у громадах, де проживає значна кількість ВПО, нестача необхідної інфраструктури, а також невідповідність існуючої системи соціальної роботи масштабам і складності викликів, що постали перед сучасним українським суспільством [2].

Глибший аналіз проблеми соціального виключення дітей крізь призму соціально-економічної ситуації, що зумовлює нерівність і дитячу бідність, дозволяє краще усвідомити масштаби негативних впливів і можливі наслідки для дитини. Попри наявність розгалуженої системи соціального захисту, яка мала б охоплювати ключові сфери життя дітей та запобігати найгіршим проявам несприятливого соціального середовища, вона не виконує свої функції в повному обсязі. Соціальні програми переважно зосереджуються на пом'якшенні вже наявних негативних наслідків, замість того, щоб ефективно попереджати їх появу.

Таким чином, дослідження проблеми ризиків соціального виключення неповнолітніх і шляхів їхньої профілактики через соціально-педагогічну підтримку є не лише науково значущим, але й суспільно необхідним, адже спрямоване на формування здорового, стійкого до викликів майбутнього покоління українців.

Список використаних джерел

1. Володченко Ж., Кондратьєв І., Кондратьєва Г. Профілактика соціальної ізоляції старших підлітків у середовищі однолітків. *Наукові записки. Серія «Психолого-педагогічні науки». Ніжинський державний університет імені Миколи Гоголя*. 2019. № (3). С. 7–15. [Електронний ресурс]. URL:<https://doi.org/10.31654/2663-4902-2019-PP-3-7-15>

2. Січкара О., Цвілій О. Як попередити соціальне виключення дітей з числа внутрішньо переміщених осіб, які зазнали впливу військових дій на сході України. [Електронний ресурс]. URL: <https://lhsi.org.ua/s31-yak-poperediti-socialne-viklyuchennya-ditey-z-chisla-vnutrishno-peremischenih-osib-yaki-zaznali-vplivu-viyskovih-diy-na-shodi-ukrayini>

3. Соціальне відторгнення, нерівність та бідність дітей / Черенько Л.М., Полякова С.В., Шишкін В.С., Реут А.Г., Васильєв О.А., Когатько Ю.Л., Заяць В.С., Клименко Ю.А.; Нац.акад. наук. Укр., Ін-т демогр. та соц. дослідж. ім. М.В. Птухи. К., 2021. [Електронний ресурс]. URL: [https://idss.org.ua/arhiv/%D0%9C%D0%BE%D0%BD%D0%BE%D0%B3%D1%80%D0%B0%D1%84%D1%96%D1%8F_%D0%91%D0%86%D0%94%D0%9D%D0%86%D0%A1%D0%A2%D0%AC_%D0%94%D0%86%D0%A2%D0%95%D0%99%20\(PDF\).pdf](https://idss.org.ua/arhiv/%D0%9C%D0%BE%D0%BD%D0%BE%D0%B3%D1%80%D0%B0%D1%84%D1%96%D1%8F_%D0%91%D0%86%D0%94%D0%9D%D0%86%D0%A1%D0%A2%D0%AC_%D0%94%D0%86%D0%A2%D0%95%D0%99%20(PDF).pdf)

Галина Лещук
доцент кафедри соціальної роботи